

УДК 811.111:811.112.2]=172=512.1

Дочу А. Р.
Інститут мовознавства
імені О. О. Потебні НАН України

ВПЛИВ ТЮРКІЗМІВ НА ЛЕКСИЧНИЙ СКЛАД АНГЛІЙСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ І ЛИТОВСЬКОЇ МОВ

У статті розглядається проблема впливу тюркських запозичень на лексичний склад англійської, німецької і литовської мов. Проаналізовано праці, присвячені тюркізмам в індоєвропейських мовах, зокрема в германських і балтійських. Установлено такі семантичні зміни, як витіснення тюркських запозичень унаслідок взаємодії питомої та запозиченої назв, звуження або розширення значень, погіршення або поліпшення значень, появу вторинних значень.

Ключові слова: мовні контакти, запозичення, тюркізми, семантичні зміни, екзотизми, тюркізми-проникнення.

На думку Ю. О. Жлуктенка, мовні контакти є певними міжмовними або інтерлінгвістичними зв'язками між двома чи більше мовами [3, с. 6]. Проблема мовних контактів і запозичень розглядалася в працях Й. Айдуковича, У. Вайнрайха, Е. Гаугена, Ю. О. Жлуктенка, Л. П. Крисіна та ін. лінгвістів.

Видатний тюрколог А. Ю. Кримський зазначав, що “слов'янські й західноєвропейські запозичення з тюркських мов висвітлено ще недостатньою мірою” [4, с. 577].

Так, взаємодія тюркських та інших індоєвропейських мов досліджувалася в працях Ф. Міклошича “Тюркські елементи в південно-східних і східноєвропейських мовах” [18], К. Локоча “Етимологічний словник європейських слів орієнтального походження” [16]. Українсько-тюркським мовним контактам приділено увагу в працях академіка А. Ю. Кримського “Тюрки, їх мови та літератури” (розділ в 4 томі праці “Твори”, який присвячено ролі тюркського впливу на слов'янські, зокрема інші європейські мови) [4], О. М. Гаркавця “Тюркські мови в Україні” [2], С. Стаховського “Історично-етимологічний словник тюркізмів у польській мові” [19].

Тюркські ж впливи в англійській, литовській і німецькій мовах в історичному плані й в порівняльному аспекті вичерпно не досліджували. Саме цим зумовлена актуальність статті.

В англійській мові тюркізмам присвячені праці М. Сержантсон “Історія іншомовних слів в англійській” [10] (виокремлено 45 тюркізмів), Е. Гетенбі “Матеріал для дослідження тюркських слів в англійській” [8] (вилучено 183 лексеми), Г. Кеннона “Тюркські запозичення в англійській” [9]. Етимологію тюркських лексем, які належать до сфери матеріальної культури, в англійській лексикографії вивчав М. Урбан “Дослідження тюркських етимологій в англійській лексикографії. Лексеми, які належать до сфери матеріальної культури” [11].

У німецькій мові тюркські впливи, окрім праці К. Локоча, також досліджуються в статті К. Беста “Тюркізми в німецькій” [7].

У литовській мові тюркська лексика розглядалася переважно в рукописах так званих “литовських” або “білоруських” татар (Ш. Акінер “Релігійна мова кітабу білоруських татар: культурна пам'ятка ісламу в Європі” (Вісбаден, 2009) [6], Г. Мішкінене “Зведений каталог арабськоалфавітних рукописів литовських татар: колекція Гродненського державного музею історії релігії” [5] та ін.).

Мета статті – проаналізувати вплив тюркських лексем на словниковий склад англійської, німецької і литовської мов.

Завдання:

- виявити наслідки впливу тюркізмів на лексичний склад зазначених мов;
- проаналізувати семантичні зміни під впливом тюркських запозичень.

Лексикографічними джерелами нашого дослідження є тлумачні та етимологічні словники англійської, німецької, литовської та тюркських мов.

Під тюркізмами в англійській, німецькій та литовській мовах розуміємо лексичні запозичення безпосередньо з тюркських мов, а також такі, що потрапили в англійську, німецьку та литовську з тюркських через посередництво інших мов.

У результаті дослідження було виявлено 279 тюркізмів в англійській мові, 92 – в німецькій, 57 – у литовській.

Неоднакова кількість тюркізмів в англійській, німецькій і литовській мовах пояснюється різними контактами та шляхами запозичень.

Так, в англійській мові тюркізми з'явилися в середньоанглійський період (за посередництва норманів), а також через пізніші контакти з Османською імперією та сучасні глобалізаційні процеси, політичні, економічні і культурні зв'язки.

У німецьку тюркізми потрапляли через посередництво польської та англійської мов.

У литовській тюркські слова з'явилися завдяки безпосереднім контактам з Кримським ханством, у результаті яких у лексику потрапили слова зі сфери найдавнішої матеріальної культури тюрків, через що вони більш адаптовані. Ще одним шляхом надходження тюркської лексики в литовську було посередництво слов'янських мов (польської, української або російської).

У. Вайнрайх зазначав, що, “не враховуючи запозичення, які мають зовсім новий зміст, перенесення одиниць або відтворення іншомовних слів повинно впливати на існуючий словник, одним із трьох способів: 1) утворюючи змішування змісту нового та старого слова; 2) призводячи до зникнення старого слова; 3) зберігаючи і нове, і старе слова, але спеціалізуючи їх значення” [12, с. 54].

“Будь-яка зміна в словниковому складі мови у вигляді проникнення іншомовних запозичень має наслідком семантичні або стилістичні зміни в словах, які вже існують у мові, зміщення в синонімічних групах” [1, с. 213].

Більшість тюркських лексем можна віднести до екзотизмів або історизмів. Екзотичні слова позначені національним колоритом, відображають тюркський побут, рослинний і тваринний світ. Серед екзотизмів назвемо, наприклад, такі: англ. *airan* ‘айран’, *dolma* ‘долма’, *kebab* ‘кебаб’, *kulan* ‘кулан’, *kumiss* ‘кумис’, *saigak* ‘сайгак’, нім. *Domra* ‘домра’, *Karakal* ‘каракал’, *Korsak* ‘корсак’, лит. *kalpōkas* ‘ковпак’, *jupančia* ‘опанча’, *karākulis* ‘каракуль’. До історизмів належать такі реалії, як англ. *yataghan* ‘ятаган’, *khan* ‘хан’, *sanjak* ‘санджак’, нім. *Horde* ‘орда’, *Khanat* ‘ханство’, *Janitschar* ‘яничар’, лит. *chānas* ‘хан’, *ulānas* ‘улан’, *saidōkas* ‘сайдак’, *kulōkas* ‘кулак’. Але виділено і тюркські лексеми, які активно адаптувалися до системи мов-реципієнтів. Про це свідчать такі семантичні зміни, як витіснення непотрібних слів або розмежування значень синонімів, розширення або звуження значень, поліпшення або погіршення значень, поява вторинних значень.

Витіснилися такі тюркські запозичення:

- лексема *ganch* < франц. **gancher* 1) предмет для покарання (кіл, гак); 2) ‘саджати на кіл, палю’ [20, IV, с. 42], яка, на наш погляд, походить від близьких за значенням і фонетичним звучанням тюрк. *kanğa* ‘кіл, гак’ [16, с. 85] або тюрк. *qamçı* ‘батіг, нагайка; прут’ [13, с. 247]. Витіснений тюркізм у цьому ж значенні засвідчено у німецькій – *Kantschuk* [18, с. 84] і литовській – *kančiùkas* [14, с. 215] мовах. Лексема

ganch замінюється в англійській мові запозиченням із латинської *impale* 'саджати на кіл' < лат. *impālāre*, через франц. *empaler* [20, V, с. 73];

– середньоанглійська лексема *laton* 'латунь, мідь' < д.-фр. *laton* [17, с. 266], походження якої можна пов'язати з тюрк. *altyn* 'золото' [18, с. 9], але залишилося питоме слово *brass* 'латунь';

– до витіснених тюркських запозичень у німецькій зараховуємо давнє слово, яке вийшло з ужитку, або перейшло в розряд історизмів – *Pallasch* 'палаш' (холодна зброя, яка нагадує шаблю) < тюрк. *pala* 'вигнута турецька шабля із широким клинком' [16, с. 129]. В англійській мові тюркське запозичення *palache* 'палаш' витіснилося питомим словом у цьому ж значенні *broadsword* [20, I, с. 1118].

На нашу думку, запозичення витіснилися, оскільки в мові-джерелі вже існували власні слова на позначення тюркських реалій.

Звузили значення такі лексеми:

– англ. *chibouk* та лит. *cibùkas* < тюрк. *çubuk* звузили своє значення й вживаються на позначення лише 'довгої турецької люльки', тоді як в тюркських, окрім першого значення, позначають ще 'живець виноградної лози';

– лит. *kančiùkas* [14, с. 215] вживається на позначення певного виду батога – 'козацького батога', на відміну від більш загального значення в тюркських мовах *қамчы* 'батіг, нагайка' [13, с. 247];

– лит. *delmõnas* < осм., через посередництво пол. *dolman* або білорус. *doloman* [14, с. 87] вже позначає 'сумку', хоча в тюркських мовах *dolama* вживається на позначення 'довгого сукняного одягу яничар' < *dola* 'обгортати' [13, с. 260]. Тут значення 'одяг' звузилося до 'елемента одягу' (сумка). В англійській і німецькій мовах, навпаки, відбулося розширення значення лексеми, адже окрім 'сукняного одягу яничар' лексема позначає ще 'гусарський мундир';

– лит. *dambros*, яке запозичилося з тюркських мов і позначало в мові-джерелі 'домру' або 'музичний щипковий інструмент', почало вживатися на позначення 'губної гармошки', тобто на позначення іншого виду музичного інструмента: < бр. **dombra*, друс. *дом(б)ра*, рос. *дом(б)ра* [14, с. 82].

Розширення значень спостерігається на прикладі таких лексем:

– англ. *bosh* < тюрк. *boş* 'порожній, марний, безглуздий' розширила своє значення й вживається на позначення 'порожньої або безглуздої розмови, нісенітниці' [20, I, с. 1007];

– англ. *coach* < угор. *kocsi* 'екіпаж або карета, зроблені в угорському селі *Kocs*', через посередництво нім. *Kutschi*, фр. *coche* [15, I, с. 304], яка, мабуть, походить від тюрк. *кочер* 'віз' і утворена від дієслова *коч* 'кочувати' [13, с. 125] з розвиненими також значеннями 'репетитор, інструктор', 'тренувати', 'автобус для довгих подорожей';

– англ. *shagreen* < *şagry* 'шкіра зі спини коня' [16, с. 140] розширила своє значення, оскільки ще вживається на позначення 'грубої шкіри акули';

– лит. *buizà* означає 'рідку кашу, бовтанку для худоби' < пол. *buza* 'рідкий суп із крупи, каша з борошна' < рос. *буза* 'напій із гречки, вівсяного борошна, слабке пиво, сидр' < осм. тур. [14, с. 63]. У тюркських мовах слово *буза* переважно вживається у значенні 'хмільного напою з проса' в тур., гаг., ктат., кар.к., для північно-східних мов характерно значення 'брага' [13, с. 174]. У литовській мові слово взагалі позначає 'рідку кашу', а також з'явилося додаткове значення – 'бовтанка для худоби'. В англійській мові лексема *bosa* або *boza* не змінила свого першопочаткового значення, оскільки вживається на позначення 'збройеного напою або браги'.

Погіршили значення такі слова:

– англ. *horde* ‘орда’, що розвинуло презирливе значення на позначення ‘великого скупчення людей, тварин, комах’, а саме ‘банди’, ‘ватаги’, ‘зграї’, ‘хмари / рою комах’;
 – нім. *Schabracke* ‘чепрак, м’яке підстелення під сідло’ розвинуло вторинне презирливе значення ‘старої відьми, карги’, хоча в англійській ця ж лексема *shabrack* ‘чепрак’ не адаптувалася, натомість більш вживається питомий англійський синонім слова *saddlecloth*.

Вторинну номінацію можна побачити на прикладі таких слів:

– англ. лексема *caique* < тюрк. *kaik* у значенні ‘шлюпка’, через франц. *caique* [20, II, с. 19] розвинула вторинне значення на позначення птаха, а саме ‘папуги’ *Pionites*. Тут маємо семантичний перехід, а саме ‘човен’ ~ ‘папуга’. Можливо, в англійській відбулося метафоричне перенесення за подібністю до маневрування човна з маневруванням або ширянням птаха;

– англ. слово *terek*, яке походить від назви річки Терек [20, XI, с. 199] < тюрк. *terek* ‘дерево’, розвинуло вторинне орнітонімне значення ‘мородунка’ *Tringa cinereus*. Це приклад асоціації за суміжністю;

– англ. *balaclava* розвинуло вторинне значення на позначення ‘шолому, який закриває шию й плечі’. Назва населеного пункту на південно-західному узбережжі Криму *Балаклава* була перенесена на назву шолому англійськими військовими під час Кримської війни 1853–1856 рр.

Народну етимологію виокремлюємо на прикладі англійської лексеми *buckskin* ‘шкіра оленя’, утвореної від близького за звучанням переосмисленого тюркського запозичення *boğasy* ‘полотно, підкладка’ [16, с. 27].

Свідченням впливу тюркізмів на лексичний склад зазначених мов є також участь запозичень у процесах словотворення або гібридизації. В англійській мові гібридні назви утворилися шляхом приєднання до тюркських основ суфіксів *-ship*, *-dom* та *-ette*, *-ic*: *dolmanette* ‘маленький долман’ < тюрк. *dolman* ‘долман’ < тюрк. *dola* ‘обгортати’ + суф. *-ette*, *beglerbegship* ‘влада бейлербея, його володіння’ < тюрк. *beglerbeg* + суф. *-ship*, *beyship* ‘влада бея, його володіння’ < тюрк. *bey* + суф. *-ship*, *beydom* ‘влада бея, територія бея’ < тюрк. *bey* + *-dom*, *Altaic* ‘алтайський’ < тюрк. *Altai* + *-ic* та ін.

У німецькій мові гібридні назви утворювалися за допомогою приєднання до тюркських основ суфіксів *-er*, *-erei*, *-ung*, *-en*, *-ieren*, *-ish* та ін. Так, можна виокремити такі гібридні або похідні назви: *Dolmetscher* ‘перекладач’ < тюрк. *Dolmetsch* ‘перекладач’ + суф. *-er*, *Dolmetschung* ‘переклад’ < тюрк. *Dolmetsch* ‘перекладач’ + суф. *-ung*, *Dolmetscherei* ‘невдалий переклад’ < тюрк. *Dolmetsch* ‘перекладач’ + суф. *-erei*, *dolmetschen* ‘перекладати’ < тюрк. *Dolmetsch* ‘перекладач’ + суф. *-en*, *chagrineren* ‘вичинювати під шагрень’ < ім. *Chagrin* ‘шагрень’ < тюрк. *sağry* ‘шкіра зі спини коня’ + *-ieren*, *tatarisch* ‘татарський’ < тюрк. *Tatar* ‘татарин’ + суф. *-isch*.

У литовській мові гібридні лексеми характеризуються приєднанням до основ закінчень жіночого роду *=a*, *=e* та чоловічого *=as*, *=is*, напр., *armūlka* ‘ярмулка’, *bajōras* ‘боярин’, *kalpōkas* ‘ковпак’, *aršinas* ‘аршин’, *kančiūkas* ‘канчук’, *ulānas* ‘улан’.

На фонетичну неадаптованість лексики в англійській мові вказують такі графічні варіанти слів: *aga* та *agha* ‘ага’, *ataghan* та *yataghan* ‘ятаган’, *baklava* та *baclava* ‘пахлава’, *barchan* та *barkhan* ‘бархан’, *bey* та *beg* ‘бей’, *bosa* та *boza* ‘буза’. Такі графічні варіанти є характерними для англійської мови. Що ж стосується німецької та литовської мов, то таких варіантів не було виявлено.

Таким чином, неспорідненість мов (тюркських, з одного боку, та індоєвропейських мов, – з іншого) вплинула на процеси входження та адаптації запозиченої тюркської лексики до систем мов-реципієнтів.

В індоєвропейських мовах тюркізми переважно належать до екзотизмів, що поповнили словник новими назвами, але, оскільки межі екзотизмів із часом зникають і такі лексеми переходять у звичайне запозичення, то можна стверджувати, що процес адаптації тюркізмів ще триває. З іншого боку, є чимало лексем, які вплинули на лексику англійської, німецької та литовської мов. Це так звані тюркізми-проникнення, які викликали семантичні зміни. Інтенсивність впливу тюркізмів на зазначені мови була різною. Так, тюркські запозичення в литовській мові більш пристосувалися до системи мови-реципієнта, що пояснюємо історичними причинами, а саме: прямими контактами Великого князівства Литовського з Кримським ханством.

Отже, інтенсивність впливу однієї мови на іншу визначається не тільки спорідненістю чи неспорідненістю мов, але й прямим чи непрямим характером контактування.

Перспективою подальших досліджень є проведення подібних розвідок на матеріалі інших споріднених і неспоріднених мов.

Л і т е р а т у р а :

1. *Арнольд И. В.* Лексикология современного английского языка / Ирина Владимировна Арнольд. – М. : Изд-во лит-ры на ин. языках, 1959. – 351 с.
2. *Гаркавец А. Н.* Тюркские языки на Украине / Александр Николаевич Гаркавец. – К., 1988. – 176 с.
3. *Жлуктенко Ю. О.* Мовні контакти / Юрій Олексійович Жлуктенко. – К. : Вид-во Київського університету, 1966. – 122 с.
4. *Кримський А. Ю.* Тюрки, їх мови та літератури / А. Ю. Кримський // Твори : в 5 т. – К., 1974. – Т. 4. – 639 с.
5. *Мишкинене Г.* Сводный каталог арабскоалфавитных рукописей литовских татар: коллекция Гродненского государственного музея истории религии / Г. Мишкинене // Slavistica Vilnensis – 2011. – № 56 (2) – С. 93–120.
6. *Akiner Sh.* Religious Language of a Belarussian Tatar Kitab. A Cultural Monument of Islam in Europe / Sh. Akiner – Wiesbaden, 2009. – 458 p.
7. *Best Karl-Heinz.* Turzismen im Deutschen / Karl-Heinz Best // Glottometrics. – 2005. – Vol. 11 – P. 56–63.
8. *Gatenby E.* Material for a Study of Turkish Words in English / E. Gatenby // Eylül-Aralık. – Ankara, 1954. – Vol. 12. – P. 85–144.
9. *Cannon G.* Turkish Loans in the English Language / G. Cannon // Orbis. – 2008–2009. – Vol. 41. – P. 163–188.
10. *Serjeantson M.* A History of Foreign Words in English / Mary Serjeantson. – London, 1935. – 354 p.
11. *Urban M.* The Treatment of Turkic Etymologies in English Lexicography. Lexemes Pertaining to Material Culture / M. Urban // Studia Turcologica Cracoviensia. – 2015. – Vol. 15. – 450 p.
12. *Weinreich U.* Languages in contact. Findings and problems / Uriel Weinreich – The Hague – Paris – New York : Mouton Publishers, 1979. – 148 p.

Л е к с и к о г р а ф і ч н і д ж е р е л а :

13. Этимологический словарь тюркских языков. – М. : Наука, 1974–2003. – Т. 1–7.
14. *Fraenkel E.* Litauisches Etymologisches Wörterbuch / E. Fraenkel. – Heidelberg, 1962. – 1560 s.
15. *Klein E. A.* A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language / E. A. Klein: In 2 vol. – Amsterdam; London; New York, 1967. – 1776 p.
16. *Lokotsch K.* Etymologisches Wörterbuch der Europäischen Wörter Orientalischen Ursprungs / K. Lokotsch. – Heidelberg : Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1927. – 243 s.
17. *Mayhew A. L., Skeat W. W.* A Concise Dictionary of Middle English / A. L. Mayhew, W. W. Skeat. – Oxford, 2004. – 539 p.
18. *Miklosich K.* Die Türkischen Elemente in den Südost- und Osteuropäischen Sprachen / K. Miklosich. – Wien, 1884. – 90 s.
19. *Stachowski S.* Słownik historyczno-etymologiczny turczyzmów w języku polskim / S. Stachowski. – Kraków : Księgarnia Akademicka, 2014. – 640 s.

20. The Oxford English Dictionary: being a corrected re-issue with an introduction, supplement, and bibliography of A New English Dictionary on historical principles, founded mainly on the materials collected by the Philological Society / [ed. by J. A. H. Murray] : in 12 vol. – Oxford : The Clarendon Press, 1970.

References:

1. *Arnold I. V.* Leksikologiya sovremennogo angliyskogo yazyka [Lexicology of Modern English] / Irina Vladimirovna Arnold. – M. : Izdatelstvo literatury na inostrannykh yazykakh, 1959. – 351 c.
2. *Garkavets A. N.* Tyurkskie yazyki na Ukraine [Turkic Languages in Ukraine] / Aleksandr Nikolaevich Garkavets. – K., 1988. – 176 p.
3. *Zhluhtenko Yu. O.* Movni kontakty [Language contacts] / Yurii Oleksiiovych Zhluhtenko. – K. : Vydavnytstvo Kyivskoho universytetu, 1966. – 122 p.
4. *Krymskyi A.* Tiurky, yikh movy ta literatury [Turks, Their Languages and Literatures] / A. Krymskyi // Твори : в 5 т. – К., 1974. – Т. 4. – 639 с.
5. *Mishkinene G.* Svodnyy katalog arabskoalfavitnykh rukopisey litovskikh tatar: kolleksiya Grodnenskogo gosudarstvennogo muzeya istorii religii [The Summary Catalogue of Lithuanian Tatar Manuscripts in Arabic Script: the Collection in Grodno Religion History Museum] / G. Mishkinene // Slavistica Vilnensis – 2011. – № 56 (2). – P. 93–120.
6. *Akiner Sh.* Religious Language of a Belarussian Tatar Kitab. A Cultural Monument of Islam in Europe / Sh. Akiner. – Wiesbaden, 2009. – 458 p.
7. *Best Karl-Heinz.* Turzismen im Deutschen // Glottometrics. – 2005. – Vol. 11 – P. 56–63.
8. *Gatenby E.* Material for a Study of Turkish Words in English / E. Gatenby // Eylül-Aralık. – Ankara, 1954. – Vol. 12. – P. 85–144.
9. *Cannon G.* Turkish Loans in the English Language / G. Cannon // Orbis. – 2008–2009. – Vol. 41. – P. 163–188.
10. *Serjeantson M.* A History of Foreign Words in English / Mary Serjeantson. – London, 1935. – 354 p.
11. *Urban M.* The Treatment of Turkic Etymologies in English Lexicography. Lexemes Pertaining to Material Culture / M. Urban // Studia Turcologica Cracoviensia. – 2015. – Vol. 15. – 450 p.
12. *Weinreich U.* Languages in contact. Findings and problems / Uriel Weinreich – The Hague – Paris – New York : Mouton Publishers, 1979. – 148 p.

Lexicographic sources:

13. Etimologicheskiy slovar tyurkskikh yazykov. – M. : Nauka, 1974–2003. – V. 1–7.
14. *Fraenkel E.* Litauisches Etymologisches Wörterbuch / E. Fraenkel. – Heidelberg, 1962. – 1560 s.
15. *Klein E. A.* A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language / E. A. Klein : In 2 vol. – Amsterdam; London; New York, 1967. – 1776 p.
16. *Lokotsch K.* Etymologisches Wörterbuch der Europäischen Wörter Orientalischen Ursprungs / K. Lokotsch. – Heidelberg : Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1927. – 243 s.
17. *Mayhew A. L., Skeat W. W.* A Concise Dictionary of Middle English / A. L. Mayhew, W. W. Skeat. – Oxford, 2004. – 539 p.
18. *Miklosich K.* Die Türkischen Elemente in den Südost- und Osteuropäischen Sprachen / K. Miklosich. – Wien, 1884. – 90 s.
19. *Stachowski S.* Słownik historyczno-etymologiczny turcyzmów w języku polskim / S. Stachowski. – Kraków : Księgarnia Akademicka, 2014. – 640 s.
20. The Oxford English Dictionary: being a corrected re-issue with an introduction, supplement, and bibliography of A New English Dictionary on historical principles, founded mainly on the materials collected by the Philological Society / [ed. by J. A. H. Murray] : in 12 vol. – Oxford: The Clarendon Press, 1970.

Дочу А. Р. Влияние тюркизмов на лексический состав английского, немецкого и литовского языков.

В статье рассматривается влияние тюркских заимствований на лексический состав английского, немецкого и литовского языков. Проанализированы работы, посвященные тюркизмам в индоевропейских языках, в частности германских и балтийских. Установлены такие семантические изменения, как вытеснение тюркских заимствований вследствие взаимодействия собственного и заимствованного названий, сужение или расширение значений, ухудшение или улучшение значений, появление вторичных значений.

Ключевые слова: языковые контакты, заимствование, тюркизмы, семантические изменения, экзотизмы, тюркизмы-проникновения.

Dochu A. R. Influence of Turkisms on English, German and Lithuanian Vocabulary.

The article deals with the impact of Turkic borrowed words on English, German and Lithuanian vocabulary. Works devoted to Turkisms in Indo-European, particularly in Germanic and Baltic languages, are analysed. The replacement of Turkic borrowed words as a result of the interaction of the proper and the loan words, narrowing or widening of meanings, amelioration or pejoration of meanings, the appearance of secondary meanings and other semantic changes are established. Unrelatedness of Turkic and Indo-European languages influenced the further adaptation of Turkisms in recipient languages. Most of the Turkisms in English, German and Lithuanian relate to exotic words, but there are also Turkic penetrations. It is established that the Turkisms in Lithuanian were integrated into the system of the recipient language the most and it is explained by historical reasons, namely direct contacts of the Grand Duchy of Lithuania with the Crimean Khanate. It is found out that the intensity of influence of one language to another is determined not only by relatedness or unrelatedness of languages, but also by direct or indirect character of contacts. The future works may be devoted to the analysis of loan words on material of Turkic or other Indo-European languages, and also related or unrelated languages.

Keywords: language contacts, borrowing, Turkisms, semantic changes, exotic words, Turkic penetrations.

УДК 811.162.3

Ємчура Н. Р.
Львівський національний університет
імені Івана Франка

АКТУАЛІЗОВАНА ЛЕКСИКА В ЧЕСЬКІЙ МОВІ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті актуалізована лексика розглядається як один із результатів інноваційних процесів у сучасній чеській мові, актуалізація ж трактується як явище переходу лексем з периферії до ядра словникового складу в новому соціокультурному контексті. Відроджені лексичні одиниці не ставали предметом окремого дослідження в чеському мовознавстві, зокрема, особливо актуальною є проблема їхнього вивчення з погляду функціонування та активності вживання в сучасній лінгвальній практиці та мові мас-медіа.

Ключові слова: актуалізація, актуалізована лексика, чеська мова, функціонально-маркована переоцінка, функціональна активність.

Одним із процесів, які характеризують розвиток сучасної чеської мови, є оновлення її активного лексику. Суспільно-політичні, ідеологічні перетворення та економічні трансформації в Чеській Республіці в 90-х роках ХХ – на початку ХХІ століть, нові потреби мовленнєвої комунікації знайшли своє відображення в кількісних та якісних змінах словникового складу мови. Неологізми активно вживають у всіх функціональних різновидах та комунікативних сферах, вони проникають у повсякденне мовлення і мову друкованих та електронних мас-медій, стають мотивувальною базою для творення нових слів, фіксуються в найновіших лексикографічних працях. Саме тому дослідженню інновацій, зокрема проблемі виникнення новотворів, їхнім структурним та словотвірним особливостям, семантичним трансформаціям слів, запозиченням і їхній адаптації, присвячена значна кількість розвідок чеських лінгвістів. Однак, на нашу думку, недостатньо уваги приділено вивченню чеських лексичних одиниць, які змінили свою позицію в